

ГОЛОВКО ОЛЕКСАНДР

молодший науковий співробітник відділу «Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

HOLOVKO OLEKSANDR

a junior research fellow of the Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings at the NASU M. Rylskyi Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology

Бібліографічний опис:

Головко, О. (2019) Зустріч етнологів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського з українцем з Молдови Катериною Кожухар. *Народна творчість та етнологія*, 5 (381), 96–100.

Holovko, O. (2019) Meeting of Ethnologists of the M. Rylskyi Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology with the Ukrainianist Kateryna Kozhukhar from Moldova. *Folk Art and Ethnology*, 5 (381), 96–100.

ЗУСТРІЧ ЕТНОЛОГІВ ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА ЕТНОЛОГІЇ ім. М. Т. РИЛЬСЬКОГО З УКРАЇНІСТОМ З МОЛДОВИ КАТЕРИНОЮ КОЖУХАР

У рамках відзначення Днів науки в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України було проведено кілька помітних наукових заходів, що мали резонанс. Крім того, протягом травня 2019 року з ґрунтовними доповідями про стан етнологічної науки, зокрема українознавства за кордоном, перед колегами виступали запрошені гості. Серед них була і знаний україніст з Республіки Молдова, доктор педагогіки Катерина Сергіївна Кожухар.

У зустрічі з дослідницею, що відбулася 22 травня 2019 року, взяли участь співробітники відділу «Український етнологічний центр» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Учена розповіла народознавцям нашої установи

про сучасні аспекти життя українців Молдови, результати наукового вивчення їхньої етнокультурної спадщини, особливості розбудови та функціонування українського шкільництва, механізми збереження рідної мови й ідентичності в умовах діаспори.

Катерина Сергіївна разом зі своїм чоловіком, доктором історії Віктором Григоровичем Кожухарем, представляють групу «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова. Вони є учнями видатного вченого, академіка АН Молдови та Вищої школи України Костянтина Федоровича Поповича, який у 1992 році започаткував у республіці планомірне вивчення української спільноти, ство-

ривши Відділ історії, культури і мови українців Молдови. Попри інституційні переформатування в організації наукової діяльності та значні скорочення кадрів, що сталися наприкінці 1990-х – у середині 2000-х років, цей осередок у вигляді дослідницької групи залишається єдиним академічним центром у Молдові, який акумулює переважну більшість українознавчих досліджень. Віддаючи шану неоціненному внеску свого вчителя в розбудову україністики в Молдові як такої, його послідовники з 2012 року регулярно проводять «Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича», за матеріалами яких уже видано три збірники із серії «Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки».

Колеги-україністи цікавляться питаннями історії українських сіл у Молдові, діалектними особливостями українських говірок, матеріальною культурою (особливостями господарювання, ремесел і промислів, народного будівництва, традиційної їжі й кухонного начиння), звичаями та традиціями населення (насамперед календарного та родинного циклів), міжкультурними взаємовпливами за умов проживання українців в іноетнічному середовищі. Задля вивчення такого широкого кола наукових проблем, дослідники здійснюють активну експедиційну діяльність, донині вони збрали цінну інформацію в 44-х українських селах Молдови.

Відзначимо, що подружжя Кожухарів доволі давно і плідно співпрацює з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України: регулярно бере участь в організованих установою міжнародних конференціях і конгресах, друкується на сторінках наших часописів. Власне, зараз вони є співупорядниками нового видання Інституту – першої частини корпусу фольклорно-етнографічних матеріалів «Етнографічний образ українців зарубіжжя», до якого оформлюють тексти записів та ілюстрації, що стосуються українців Республіки Молдова.

К. Кожухар відмітила, що за переписом 2004 року в Республіці Молдова прожи-

ває понад 400 тисяч українців (ураховуючи лівобережні території, що нині перебувають під контролем самопроголошеного Придністров'я). Тобто вони за чисельністю складають другий після титульного етносу. На момент здобуття незалежності Молдови українців було понад 600 тисяч, і таке скорочення, на жаль, стало наслідком активних міграційних хвиль останнього часу.

Український етнос на теренах Пруто-Дністровського межиріччя пройшов тривалий час свого формування. Східнослов'янські племена уличів і тиверців з'явилися там ще в X–XII ст., відповідно до даних давньоруських літописів. Найперші письмові свідчення (поземельні грамоти, акти канцелярії) про українські села регіону датуються XIV–XV ст. У той час навіть офіційне діловодство та церковне богослужіння Молдовського князівства велося руською (староукраїнською) мовою. Тоді ж чимало українців переселялося з теренів Польського королівства. У XVI ст. активні хвилі міграцій до Молдови спостерігалися зі земель українського Поділля, у XVIII ст. – з Буковини, Катеринославщини, на початку XIX ст. – з Херсонської губернії.

Дослідниця слушно зазначила, що українці Молдови, століттями проживаючи в умовах іноетнічного оточення, законсервували багато рис своєї мови та культури, зберегли давній український етнонім «русини», «руські люди». Проте, на жаль, ця самоназва нині стала об'єктом псевдонаукових спекуляцій у середовищі «діячів» так званого політичного русинства, які намагаються штучно обґрунтувати окремішність етносу русинів, нівелюючи об'єктивну належність носіїв цього етноніма до українського народу.

Тривала відособленість українців Пруто-Дністровського межиріччя від своєї материнської культури помітно позначилася на їхній ідентичності. Владні адміністрації, що управляли Бессарабією впродовж XIX–XX ст. (російські імперські установи, румунські королівські власті, радянські органи управління), навмисне ігнорували

другий за чисельністю та давно закоріненний там народ українців, прищеплюючи йому почуття меншовартості, накидаючи «відрубну» локальну мовну ідентифікацію: «ми “хохли”», «в нас “тецканська”, “голянська”, “данульська” мова» тощо. Період остаточно-го національного усвідомлення в середовищі українців Молдови настав аж на рубежі 1980–1990-х років.

Зі здобуттям незалежності Молдови українці республіки розгорнули активний громадський рух, створили кілька освітньо-культурних товариств. Найбільш потужним є Товариство української культури, зусиллями якого розпочато розбудову шкільництва рідною мовою, відновлено храм Рівноапостольного Святого князя Володимира в м. Кишиневі. Ще однією організацією, яка дбає про культурний розвиток українців Молдови, є Українська громада. У її символіці, наприклад, поєднані державний молдовський прапор із упізнаними маркерами українства (лелеками, тризубом, жовто-блакитним стягом). Активну громадську роботу в Молдові також провадять Благодійний фонд українських художників і народних майстрів «Відродження», Жіноча громада українок Молдови, Українська громада ім. П. Могилы, Асоціація «Рідний край» – загалом вісім організацій республіканського масштабу, а також місцеві осередки.

На початку 1990-х років постала потреба в розбудові українського шкільництва в Республіці Молдова. Катерина Сергіївна, будучи активним учасником цього процесу, згадувала той період як час «дикого степу», коли потрібно було з нуля розпочинати підготовку курикулумів, підручників і посібників з української мови та літератури, впроваджувати в школах курс «Історія, культура і традиції українського народу», розробляти стандарти, тестові завдання для оцінки знань, умінь і навичок учнів, організувати атестаційні комісії тощо. Укладачі навчально-методичної бази для середньої школи орієнтувалися на те, що українська мова в

українських селах Молдови буде не тільки викладатися як предмет, а й стане мовою навчання.

У 1990–2000-х роках мережа українських навчальних закладів на обох берегах Дністра була значною, охоплюючи 71 школу (56 – на території правобережжя Дністра). На превеликий жаль, унаслідок здійсненої оптимізації системи освіти, у 2010-х роках кількість українських шкіл скоротилася до 22. Заклади з українською мовою викладання (наприклад, Унгурська гімназія ім. О. Кобилянської, Теоретичний ліцей ім. К. Поповича у с. Нагоряни) після 2017 року перейшли на російську мову.

Змін і пертурбацій зазнала і ланка вищої освіти для українців республіки. Було перепрофільовано Липканський педагогічний коледж, який готував вихователів дитсадків, на центр славистики переформатовано кафедру української мови та літератури в Бельському державному університеті ім. Алеко Руссо. Вузівська освіта для українців збереглася на території самопроголошеного Придністров'я, де в державному університеті імені Т. Г. Шевченка діє кафедра української мови, а також на факультеті педагогіки та психології відбувається підготовка вчителів початкових класів з української мови. Між Республікою Молдова та Україною тривалий час діє угода про обмін студентами. До середини 2010-х років для отримання вищої освіти у вузах України виділялося 200 місць (100 – для українців правого берега Дністра і 100 – лівого). Проте у 2018 році їхня кількість суттєво скоротилася – до 28. Таким чином, розбудована на початку незалежності мережа освіти для українців Молдови, про що сумно констатувати, нині істотно згортається.

Значною підтримкою для української спільноти є засоби масової інформації. З метою ознайомлення з громадськими подіями, знаковими датами, історією, звичаями, мовою та культурою українців республіки Катерина Сергіївна та Віктор Григорович Кожухарі випускають щотижневий 40-хви-

Виступ
К. Кожухар перед
етнологами ІМФЕ
ім. М. Т. Рильського
22.05.2019

Доктор педагогіки Катерина
Кожухар (Республіка Молдова)

Співробітники Українського
етнологічного центру О. Таран,
Н. Литвинчук, В. Юрченко,
Ю. Бідношия на зустрічі
з К. Кожухар

Обкладинка
третього тому видання
«Українсько-молдовські
етнокультурні зв'язки»

Обговорення доповіді К. Кожухар

линний радіожурнал «Renaştere – Відродження» на Національному радіо Молдови. Задля змістового наповнення ефіру двічі у квартал дослідники виїжджають у «поле», записуючи і демонструючи слухачам неповторні зразки українського фольклору та усних розповідей рідною говіркою респондентів. Також на Національному телебаченні Молдови для українців раз на два тижні виходить спеціальна програма «Світанок», що теж сприяє інформуванню та консолідації громади.

Цікава доповідь Катерини Сергіївни викликала жваве обговорення серед колег-етнологів. Ґрунтовні відповіді дослідниці на свої запитання отримали науковці ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, зокрема, академік Г. Скрипник (про частку староукраїнізмів у мові титульного етносу Молдови), В. Борисенко (про стратегії інтеграції національних меншин у молдовський соціум), Г. Бондаренко (про конфесійні пріоритети українців), Л. Пономар (про діалектологічні

дослідження українських говірок) та Л. Боса (про українську громаду в самопроголошеному Придністров'ї).

Підсумовуючи результати зустрічі, директор ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України академік Г. Скрипник подякувала К. Кожухар за багаторічну плідну співпрацю та активну діяльність у царині вивчення української громади в Молдові, збереження і популяризацію її етнокультурної спадщини, забезпечення наукових основ викладання народознавчих курсів у школах, де навчаються українські діти. Колектив етнологів, щиро зацікавившись історією та культурою нашої діаспори в республіці, висунув пропозицію щодо проведення спільних з колегою наукових експедицій. Директор установи висловила вдячність за цінні видання Інституту культурної спадщини АН Республіки Молдова, привезені К. Кожухар, і також подарувала до бібліотеки групи «Етнологія українців» чимало наших фундаментальних праць.